

30. VÝROČÍ ZALOŽENÍ SRK, BRATISLAVA 2. prosince 2022

Projev prof. MUDr. Martina Bareše, Ph.D.

**předsedy České konference rektorů
a rektora Masarykovy univerzity**

Vážený pane prezidente Gašparoviči,
Vážený pane ministře,
vážený pane prezidente Slovenské rektorské konference,
vážený pane předsedo Slovenské akademie věd,
Rectores Magnifici,
vážené dámy a pánové,
vzácní hosté,

dovolte mi, abych Vás při této slavnostní příležitosti co nejsrdečněji pozdravil jménem České konference rektorů i jménem Masarykovy univerzity.

ÚVOD

Dnes je to přesně půlrok, kdy jsme se s v rámci České konference rektorů a Slovenské rektorské konference sešli na společném zasedání v Praze; a je pro mě velkou ctí být zde dnes s Vámi při této Vaší výroční slavnosti.

Dovolte mi, abych se dnes zamyslel nad některými otázkami a tématy, které považuji za zásadní z hlediska směřování vysokého školství nejen ve středoevropském prostoru.

KRIZOVÉ OBDOBÍ

Nežijeme v jednoduchých časech. Po bezprecedentní pandemické krizi posledních let jsme od počátku tohoto roku byli postaveni před další a po desetiletí nevídané výzvy, které souvisejí se zločinnou ruskou agresí vůči Ukrajině, která je navíc doprovázená celoevropskou energetickou krizí a dramatickou inflací.

Platí, že teprve v časech krizí se ukazuje pravý charakter lidí a pravá povaha jednotlivých společenství. A mě jako rektora Masarykovy univerzity a předsedu České konference rektorů naplňuje hrdoostí, že se ukázalo, že naše univerzity a vysoké školy jsou plné lidí dobré vůle, kteří se v nelehkých časech dokážou semknout a pomáhat druhým i sobě navzájem. Věřím, že i Vy máte ze svých vysokých škol podobnou zkušenost.

ÚSPĚCHY VYSOKÝCH ŠKOL A MASARYKOVY UNIVERZITY

Mám-li se podělit o svůj pohled z české perspektivy, pak mohu říci, že navzdory všem zmíněným krizím a bezprecedentním problémům se našim univerzitám a vysokým školám daří: získáváme významné granty; podílíme se na významných projektech; zlepšuje se mezinárodní viditelnost našich škol; utváříme zahraniční partnerství a posilujeme spolupráci v rámci Evropy; řada našich škol je zajímavých pro zahraniční studenty.

Dovolíte-li, zmínil bych zde příklad ze své domovské univerzity, na který jsem velmi hrdý: nedávno jsme se v jednom ze tří nesledovanějších mezinárodních žebříčků poprvé umístili mezi nejlepšími pěti sty univerzitami světa a dosáhli jsme v tomto roce mezi českými vysokými školami nejvýraznějšího zlepšení. Zmiňuji to také proto, že jde o potvrzení toho, že strategické diskuze a rozvahy na Masarykově univerzitě, náš důraz na kvalitu a naše společná trpělivá drobná práce přinášejí konkrétní plody a mezinárodní uznání. A o podobný přístup a podobný způsob uvažování usiluji také v rámci České konference rektorů; a v dialogu s odpovědnými politickými činiteli a institucemi – to vše v zájmu společného posunu ke kvalitě a k celkově větší mezinárodní viditelnosti a úspěchu našich škol.

DALŠÍ SMĚŘOVÁNÍ UNIVERZIT

Jsem totiž přesvědčen že potřebujeme systematickou a komplexní strategickou debatu ohledně směřování vysokého školství jako celku, a to v širším evropském kontextu. Pokud bych měl zmínit několik obecných principů či zásad, které považuji za klíčové, pak bych jmenoval: pečlivé rozvahy ohledně financování vysokých škol a rozpočtů na vědu a výzkum; jako zásadní dále vidím problematiku prioritizace výzkumných témat; podporu základního a interdisciplinárního výzkumu; a posilování internacionalizace. Dále je to důraz na kvalitu a na podporu talentů. A v neposlední řadě pak rozšiřování a posilování spolupráce jak na národní, tak na celoevropské a mezinárodní úrovni.

Jsem přesvědčen, že univerzita je něčím mnohem více než jen sumou svých částí. Právě v tom spočívá její síla a jedinečnost jako společenské instituce. Myslím, že právě univerzity, které dokážou být více než jen souhrnem svých částí, jsou ty, které se v dnešním světě řadí mezi špičkové. A podobně je nutné uvažovat o spolupráci v evropském kontextu: rozvojem spolupráce na celoevropské úrovni můžeme dosáhnout synergických efektů, kterých bychom jinak nedocílili. Mám obavu, že právě nedostatek tvůrčí spolupráce uvnitř Evropské unie i s dalšími partnery v posledních desetiletích vedl k nebezpečnému snižování naší nezávislosti ve strategických oblastech jako jsou umělá inteligence, biotechnologie, medicína, kyberbezpečnost a další. A nad tím se musíme vážně zamyslet.

Dalším důležitým směrem našeho společného uvažování a usilování by měla být oblast společenské role a společenské odpovědnosti univerzit a vysokých škol. Právě koronavirová krize a následná krize válečná nám všem v ostrém světle ukázaly a ukazují,

jak zranitelné mohou naše společnosti být tváří v tvář dezinformacím, demagogii, populismu či extrémismu.

Věřím, že úkolem univerzit a vysokých škol je, mimo jiné, být kritickou instancí ve společnosti. A zároveň také garantem a obráncem jistých hodnot, idejí a principů, které můžeme označit jako společné evropské civilizační hodnoty. Mezi něž lze počítat základní demokratické principy, akademické svobody či lidskou důstojnost.

NAŠE ZÁPADNÍ UKOTVENÍ

Mluvil jsem o tom, že v tomto čase velkých krizí se českým univerzitám a vysokým školám daří. A podobný trend pozoruji v celém středoevropském prostoru. Je podle mě ale třeba, abychom si často a pravidelně připomínali, že žádné z těchto výsledků by nebyly možné – a ani myslitelné – bez našeho společného ukotvení ve svobodném světě a v západních strukturách.

Občas totiž mám při sledování českého veřejného prostoru a preferencí určitých skupin lidí pocit, že si tyto souvislosti jako společnost dostatečně neuvědomujeme. A že nedokážeme naplno docenit své privilegované postavení. Včetně toho nejdůležitějšího – *naší svobody*. A troufám si odhadnout, že v tomto – mezi Českou republikou a Slovenskem – asi sdílíme podobnou zkušenost.

Faktem je, že jsme velmi privilegovaná generace. Žijeme v časech, kdy máme svobodu. Svobodu za sebe rozhodovat, svobodu říkat, co si myslíme. Svobodu přemýšlet a kritizovat, svobodu bádát, svobodu cestovat. Zároveň bychom ale měli stále pamatovat na to, že tato svoboda není samozřejmá. A že jsme za ni a za její udržení také zodpovědní.

A co tato odpovědnost znamená? Myslím, že bychom jako akademické instituce i jako jednotlivci měli být daleko všímavější vůči nebezpečí populismu, demagogie a extrémismu, vůči všeobecné banalizaci veřejné debaty, vůči fragmentaci veřejné sféry či bulvarizaci médií. A také bychom měli být velmi pozorní, pokud jde o schopnost rozlišování mezi důležitým a banálním, mezi informací a dezinformací, mezi faktem a fámou, mezi pravdou a lží. Krátce řečeno, měli bychom být ostražití vůči všem jevům a krokům, které oslabují či ohrožují kořeny svobody v nejširším smyslu.

Rád bych v této souvislosti připomněl myšlenku jednoho z nejvýznamnějších filozofů 20. století, Sira Karla Poppera, který napsal: „Neomezená tolerance musí vést k vymizení tolerance. Pokud rozšíříme neomezenou toleranci i na ty, kteří jsou netolerantní, pokud nejsme připraveni bránit tolerantní společnost před náporom netoleranta, budou tolerantní zničeni a tolerance s nimi.“ Mějme toto varování v současných bouřlivých časech na paměti!

A to, o čem dnes mluvím, má ještě další rovinu. V Evropě zuří válka; a nacházíme se uprostřed asi největší geopolitické krize v Evropě od 2. světové války.

Abych parafrázoval nedávná slova historika Timothy Snydera: *Ukrajina dnes představuje podobný bod zlomu jako Československo v roce 1938. A Putinova rétorika se až příliš podobá té Hitlerově. Oba zdůvodňovali agresí smyšleným porušováním práv menšiny; oba tvrdili, že sousední stát nemá právo na existenci. Dnešní Rusko reprezentuje fašismus, a přitom tvrdí, že proti němu bojuje. Rusko se dopouští genocidy, a přitom tvrdí, že jí zabraňuje.*

Na tyto souvislosti a paralely musíme upozorňovat. A uvažovat o tom, co znamenají pro dnešek, pro nás, pro naše univerzity a vysoké školy, pro naše studenty, pro dnešní Evropu a svět.

Budiž nám všem velkým mementem to, co se již řadu měsíců odehrává na východ od nás. Západní orientace našich zemí a naše členství v euroatlantických politických a bezpečnostních organizacích se dnes ukazují jako zcela zásadní a klíčové. To, co nám poslední léta možná znělo trochu jako klišé, a brali jsme to jako samozřejmost, nyní nabývá naprosto fundamentálního, skoro až fatálního významu.

Jako rektor Masarykovy univerzity jsem osobně přesvědčen, že za naši dnešní privilegovanou pozici vděčíme především zakladatelům moderní československé státnosti, vedle jiných tedy hlavně Tomáši Garrigue Masarykovi a Milanu Rastislavu Štefánikovi – politikovi, generálovi, letci, diplomatovi, astronomovi, a asi nejvýznamnější osobnosti moderních slovenských dějin. Těžko říct, v jaké situaci by se naše společnosti bez těchto velikánů dnes nacházely. Bez nich a bez jejich ideových a civilizačních vizí, kterými je pevně protkána naše státnost a naše kulturní a společenská identita. A bez nichž by západní civilizační ukotvení našich národů nebylo vůbec samozřejmé.

Vážené dámy, vážení pánové,

mám-li závěrem nějak shrnout to, co považuji za zásadní pro další směřování vysokého školství, řekl bych, že to je především věrnost základní *ideji* univerzity jakožto instituce. Tedy pojetí univerzity jako prostoru, kde se člověku otevírá brána duchovního světa a jeho bohatství. Prostoru, který člověka vede k péči o duši. K tomu, aby dokázal rozlišovat podstatné od nepodstatného. Hluboké od povrchního. Pravdu od klamu. Dobré od zlého. Prostoru, který člověka vede k poznání, jak vést dobrý život – jako jednotlivci i jako společnost.

Přeji Vám i Vaším školám – a vlastně nám všem –, abychom společně dokázali být v naplňování této ideje úspěšní!

Děkuji Vám za pozornost.